

Młodzi rolnicy w gospodarstwach rodzinnych Unii Europejskiej

Young farmers in family farms of the European Union

Józef Kania

Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

Streszczenie. Praca zawiera analizę i ocenę gospodarstw rodzinnych prowadzonych przez młodych rolników, w przekroju 27 krajów członkowskich Unii Europejskiej. Odniesiono się do istniejącej definicji gospodarstwa rodzinnego, sugerując jej nieadekwatność do współczesnych realiów. W analizie uwzględniono liczbę gospodarstw, powierzchnię gruntów rolnych i strukturę obszarową gospodarstw, zatrudnienie w rolnictwie, strukturę wiekową rolników, a także wysokość wsparcia udzielanego w ramach Wspólnej Polityki Rolnej i liczbę młodych rolników – jego beneficjentów w wybranych krajach UE oraz w Polsce w przekroju województw. Zaprezentowane wskaźniki i trendy świadczą o bardzo dużym zróżnicowaniu struktury obszarowej gospodarstw, struktury wiekowej rolników i zasobów pracy w obrębie Unii Europejskiej. Najlepszą strukturą wiekową charakteryzują się gospodarstwa w Polsce – młodzi rolnicy w wieku poniżej 35 lat stanowią tu aż 14,7% ogółu rolników.

Słowa kluczowe: młodzi rolnicy • gospodarstwa rodzinne • struktura obszarowa • zasoby pracy • struktura wiekowa rolników • Wspólna Polityka Rolna

Abstract. The paper contains an analysis and evaluation of family farms managed by young farmers, covering the 27 member states of the European Union. A reference is made to the existing definition of a family farm, suggesting its inadequacy to address current realities of our time. The analysis includes the number of farms, the area of agricultural land, and the acreage structure of farms, as well as the employment in agriculture, the age structure of farmers, the amount of support provided under the Common Agricultural Policy to young farmers, and the number of its beneficiaries in selected EU countries and Poland by voivodeship. The indicators and trends presented in the study point to very wide differences in the acreage structure of farms, the age structure of farmers, and the labour resources within the European Union. Polish farms have the best age structure: the proportion of young farmers under the age of 35 years is as high as 14.7%.

Key words: young farmers • family farms • farm structure • labour resources • farmers' age structure

Wstęp

Analizując działania objęte Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2007–2013, a także propozycje działań zawarte w PROW na lata 2014–2020, można śmiało stwierdzić, że Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej stawia na przedsiębiorczość i innowacyjność w rolnictwie oraz aktywnie wspiera młodych rolników, zarówno tych, którzy rozpoczynają działalność rolniczą lub pozarolniczą, jak i tych, którzy modernizują i rozwijają swoje gospodarstwa (MRiRW 2007, 2013, 2014).

Gospodarstwa rodzinne prowadzone przez młodych rolników (w wieku poniżej 35 lat) reprezentują ok. 9% powierzchni gruntów rolnych i ok. 9% wartości produkcji standardowej (ang. *standard output*; SO) w Unii Europejskiej, a odsetek ten ma tendencję rosnącą (EC 2012).

Materiał i metody

W pracy dokonano analizy i oceny gospodarstw rodzinnych prowadzonych przez młodych rolników, w przekroju krajów członkowskich Unii Europejskiej. Podstawowym materiałem badawczym były dane statystyczne Eurostatu uzupełnione własnymi obliczeniami oraz wynikami badań innych autorów. W analizie danych wykorzystano metodę porównawczą i opisową, a rezultaty przedstawiono w tabelach i na wykresach.

Wyniki i dyskusja

Gospodarstwo rodzinne

Gospodarstwa rodzinne są przedmiotem specjalnej uwagi Organizacji Narodów Zjednoczonych, o czym świadczy m.in. ogłoszenie przez nią roku 2014 Międzynarodowym Rokiem Gospodarstwa Rodzinnego. Ta forma gospodarowania dominuje w rolnictwie Unii Europejskiej. Praca właścicieli gospodarstw i członków ich rodzin stanowi 77,5% ogólnych nakładów pracy w rolnictwie UE (Eurostat 2008).

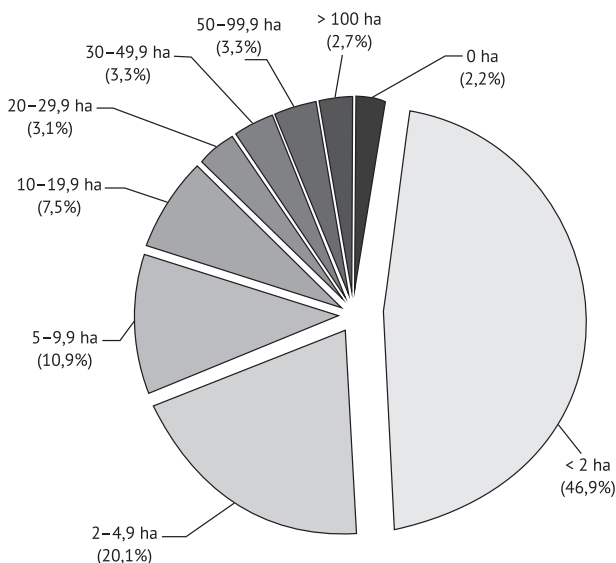
Gospodarstwo rodzinne zostało zdefiniowane jako organizacja aktywności rodzinnej, w której pojedynczy rolnik jest właścicielem gospodarstwa i kontroluje wszystkie jego aktywa, w tym zwłaszcza zasoby pracy (Allen i Lueck 1998). Definicja ta wydaje się jednak zbyt restrykcyjna we współczesnych realiach, w których gospodarstwa rodzinne muszą się dostosowywać do zmiennych warunków ekonomicznych, podejmując różne rodzaje działalności pozarolniczej, zatrudniając dodatkową siłę roboczą i dodzierżawiając ziemię.

Koncepcja gospodarstwa rodzinnego obejmuje podmioty różniące się typem gospodarowania, powierzchnią, wielkością produkcji, z pełnym i niepełnym zatrudnieniem ich właścicieli, z dodatkową działalnością pozarolniczą i bez takiej działalności. Niektóre z nich to wyspecjalizowane gospodarstwa towarowe, podczas gdy inne to gospodarstwa niskotowarowe prowadzące produkcję głównie na własne potrzeby. Jeszcze inne to gospodarstwa hobbistyczne, należące do rodzin, których główne dochody pochodzą spoza gospodarstwa (Davidova 2014).

Liczba, powierzchnia i struktura obszarowa gospodarstw

Z danych statystycznych Eurostatu wynika, że w Unii Europejskiej (UE-27) mamy 12 014 780 gospodarstw użytkujących 172 800 tys. hektarów gruntów rolnych, które stanowią 40,3% ogólnej powierzchni gruntów w UE (Eurostat 2012).

Średnia powierzchnia gospodarstwa w 2010 r. wynosiła 14,4 ha gruntów rolnych wobec 12,0 ha w 2003 r. W strukturze obszarowej gospodarstw obserwuje się wyraźną biegunowość zarówno w odniesieniu do całej UE-27, jak i poszczególnych jej członków. Tak więc z jednej strony mamy 5,9 mln (49%) bardzo małych gospodarstw (poniżej 2 ha), użytkujących niewielki odsetek gruntów rolnych (2% ich powierzchni ogólnej), a z drugiej – mały odsetek (3%) bardzo dużych gospodarstw, powyżej 100 ha, które użytkują aż 50% gruntów rolnych w UE-27 (Eurostat 2007) (ryc. 1).

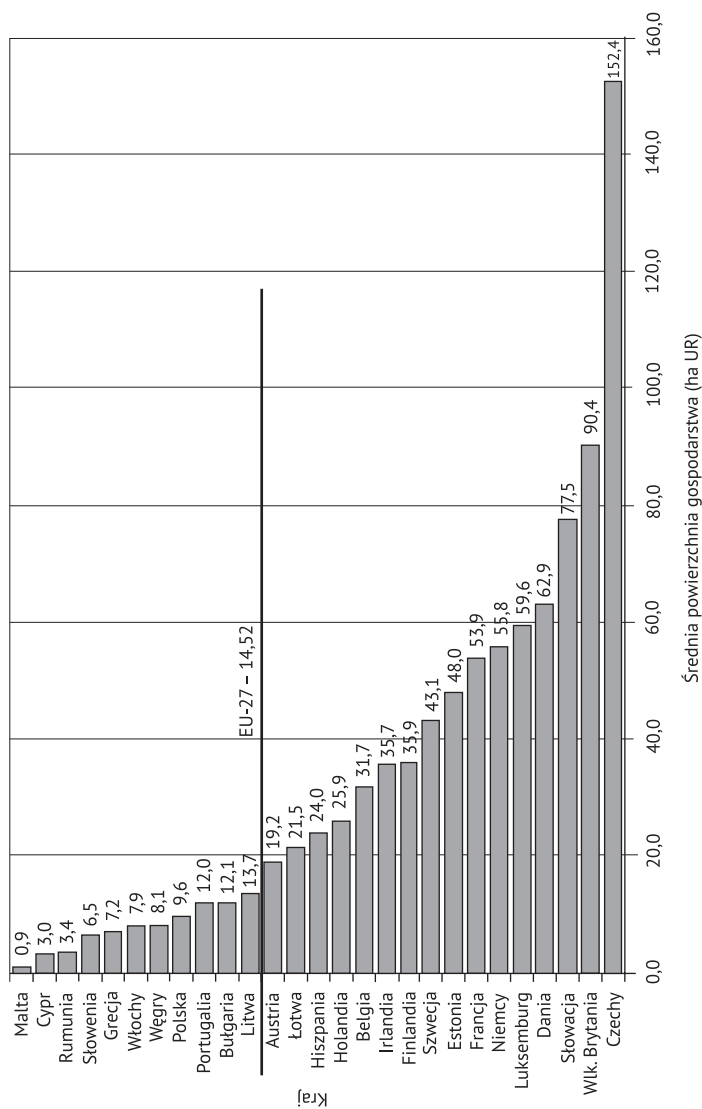
Ryc. 1. Struktura obszarowa gospodarstw rolnych w UE-27 (12 014,78 tys. = 100.0%), 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu

Prawie jedna trzecia wszystkich gospodarstw w UE-27 (3,9 mln – 32,2%) znajduje się w Rumunii. Odznaczają się one bardzo małą powierzchnią gruntów rolnych; trzy czwarte z nich zajmuje powierzchnię poniżej 2,0 ha, przy średniej dla tego kraju wynoszącej 3,45 ha.

Na drugim miejscu pod względem liczby gospodarstw plasują się Włochy (1,6 mln – 13,5%), a na trzecim – Polska (1,5 mln – 12,5%), w których to krajach średnia powierzchnia gospodarstwa jest mniejsza niż 10,0 ha, przy średniej dla całej UE-27 równej 14,52 ha (ryc. 2).

Niewielką średnią powierzchnią gospodarstwa charakteryzują się również takie kraje, jak Malta – 0,91 ha, Cypr – 3,05 ha, Słowenia – 6,47 ha, Grecja – 7,20 ha, Włochy – 7,90 ha i Węgry – 8,12 ha.

Ryc. 2. Średnia powierzchnia gospodarstw w krajach UE-27, 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu

Największą powierzchnią, wielokrotnie większą od średniej unijnej, wyróżniają się gospodarstwa w Czechach – 152,4 ha, przy małej ich liczbie, oraz w Wielkiej Brytanii – 90,4 ha. Duża średnia powierzchnia cechuje również gospodarstwa w Słowacji – 77,50 ha, Danii – 62,9 ha, Luksemburgu – 59,6 ha, Niemczech – 55,8 ha i we Francji – 53,9 ha.

Poza Rumunią, Włochami i Polską dużą liczbę gospodarstw ma Hiszpania – 1,0 mln (8,2%), Grecja – 0,7 mln (6,0%), Węgry – 0,6 mln (4,8%) i Francja – 0,5 mln (4,3%). Na te siedem krajów przypada 81,4% ogółu gospodarstw w UE-27 (ryc. 3).

Porównując dane statystyczne za lata 2003 i 2010, należy odnotować zmniejszenie się liczby gospodarstw w krajach UE, z wyjątkiem Malty i Szwecji. Największy spadek nastąpił w Estonii (–46,6%), Bułgarii (–44,2%), Łotwie (–34,4%) i Polsce (–30,7%).

Analizując strukturę obszarową gospodarstw w przekroju poszczególnych krajów UE-27, można zauważyć, że największym udziałem małych gospodarstw (o powierzchni poniżej 2 ha) charakteryzuje się Malta – 88,8%, Bułgaria – 83,1%, Węgry – 79,0%, Cypr – 75,2% i Rumunia – 74,3%. Dalej plasuje się Grecja – 51,7%, Włochy – 50,9% oraz Portugalia – 50,4%. Polska z udziałem 23,6% zajmuje 12 miejsce wśród krajów członkowskich UE-27.

Najwięcej gospodarstw o powierzchni powyżej 20 ha znajduje się w Luksemburgu – 65,2%, Wielkiej Brytanii – 60,7%, Irlandii – 57,7%, Finlandii – 57,0%, Danii – 55,1%, Francji – 54,3% i w Niemczech – 54,0%. W Polsce udział ten wynosi 8,1%, co stawia nas na 19 miejscu w UE-27.

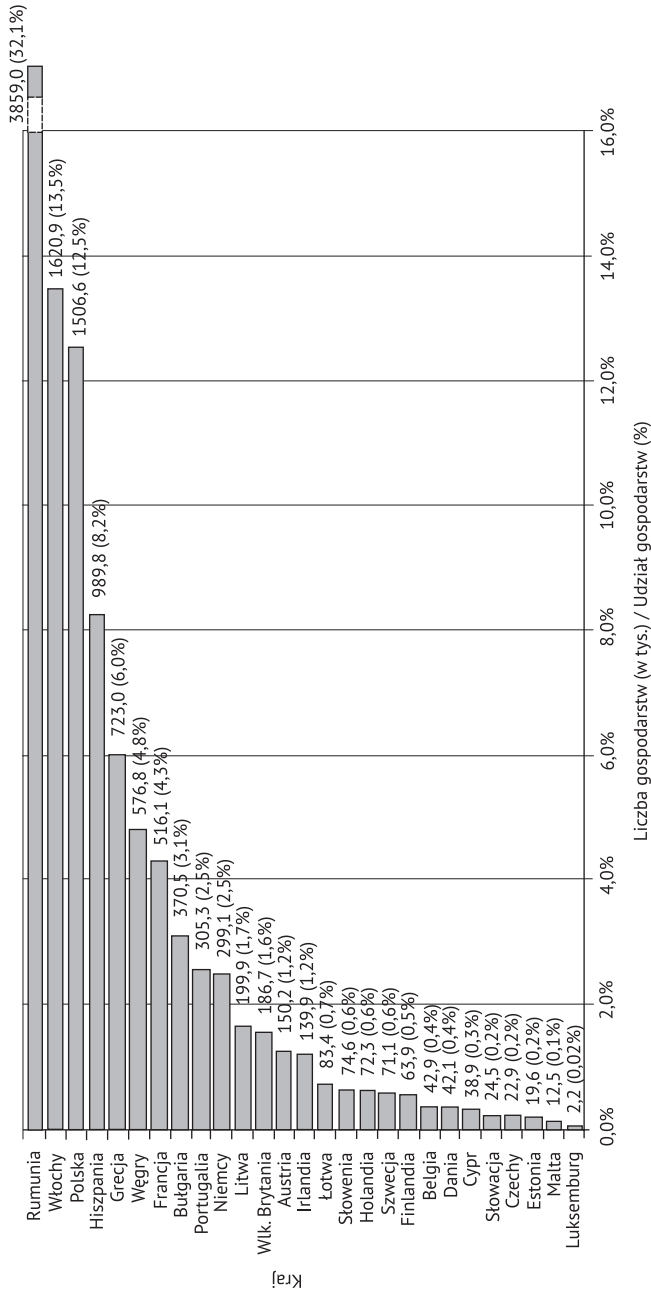
Porównując strukturę obszarową gospodarstw w „starych” krajach Unii Europejskiej (UE-15) i w nowych krajach członkowskich (UE-12), można dostrzec, że w tych pierwszych jest ona zdecydowanie korzystniejsza, co wyraża się wyższym odsetkiem gospodarstw o powierzchni w przedziale 5,0–19,9 ha i ponad 20,0 ha oraz wyraźnie niższym odsetkiem gospodarstw bardzo małych, poniżej 2 ha (tab. 1).

Zatrudnienie w rolnictwie

W krajach UE-27 gospodarowanie w rolnictwie ma głównie charakter działalności rodzinnej: według danych statystycznych za 2010 r., trzy czwarte nakładów pracy w rolnictwie to praca właścicieli i członków rodziny rolnika.

W Polsce, w Irlandii i na Malcie pracę rodziny oszacowano na ponad 90% nakładów pracy ogółem w rolnictwie. Na drugim biegunie znajduje się kilka krajów UE, w których ogromną rolę odgrywa praca świadczona przez pracowników zewnętrznych (najemnych), np. w Czechach nakłady tej pracy stanowią 74,6%, na Słowacji – 68,4%, a we Francji – 45,1% ogólnych nakładów pracy w rolnictwie.

Jak wynika z danych statystycznych Eurostatu, w rolnictwie UE pracuje regularnie około 25,5 mln osób, z czego 23,5 mln to właściciele gospodarstw i członkowie ich rodzin. Biorąc pod uwagę czas pracy poszczególnych osób wydatkowany w gospodarstwie rolnym oraz posługując się wskaźnikami przeliczeniowymi, wyszacowano, że około 9,8 mln osób to osoby w pełni zatrudnione, co odpowiada średnio 5,68 jednostkom pełnowydajnym na 100 ha UR. Najwyższy wskaźnik zatrudnienia w rolnictwie ma Malta – 34,78 j.p., Cypr – 21,96, Grecja – 17,29, Słowenia – 16,99, Rumunia – 16,14 i Polska – 15,32, a najniższy – Wielka Brytania – 1,85, Szwecja – 2,10, Dania – 2,12 oraz Irlandia – 2,95 j.p. (ryc. 4).

Ryc. 3. Liczba gospodarstw rolnych w poszczególnych krajach oraz ich udział procentowy w ogólnej liczbie gospodarstw UE-27, 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu

Tabela 1. Struktura obszarowa gospodarstw w Unii Europejskiej, 2010 r.

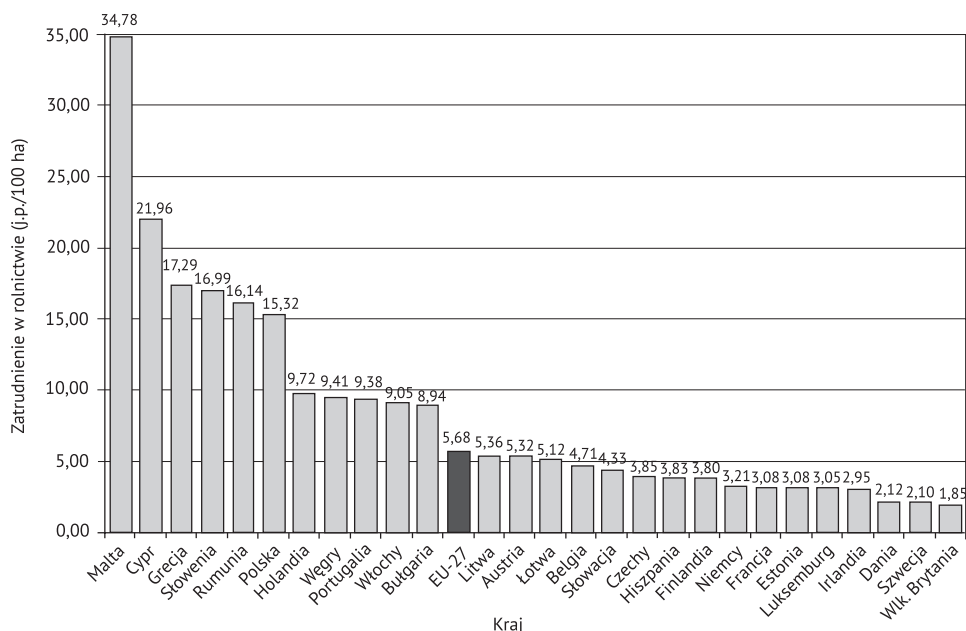
Kraj	0 ha		< 2,0 ha		2,0–4,9 ha		5,0–19,9 ha		> 20,0 ha		Razem	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Belgia	950	2,2	4 270	10,0	4 450	10,4	11 990	28,0	21 210	49,5	42 870	
Bułgaria	13 150	3,5	294 960	79,6	30 390	8,2	17 550	4,7	14 430	3,9	370 480	
Czechy	290	1,3	1 980	8,7	1 260	5,5	8 130	35,5	11 210	49,0	22 870	
Dania	1 590	3,8	520	1,2	950	2,3	15 840	37,6	23 210	55,1	42 110	
Niemcy	1 410	0,5	14 260	4,8	11 690	3,9	110 470	36,9	161 310	53,9	299 140	
Estonia	150	0,8	2 210	11,3	4 250	21,7	7 540	38,4	5 460	27,8	19 610	
Irlandia	130	0,1	2 210	1,6	7 380	5,3	49 330	35,3	80 840	57,8	139 890	
Grecja	6 190	0,9	367 160	50,8	183 820	25,4	133 350	18,4	32 540	4,5	723 060	
Hiszpania	22 500	2,3	270 280	27,3	232 800	23,5	252 810	25,5	211 400	21,4	989 790	
Francja	9 490	1,8	66 580	12,9	62 690	12,1	96 790	18,8	280 550	54,4	516 100	
Włochy	5 290	0,3	819 360	50,5	357 670	22,1	306 270	18,9	132 310	8,2	1 620 900	
Cypr	490	1,3	28 710	73,9	5 620	14,5	3 040	7,8	1 000	2,6	38 860	
Łotwa	320	0,4	9 590	11,5	18 390	22,1	40 150	48,2	14 930	17,9	83 380	
Litwa	260	0,1	32 310	16,2	84 830	42,4	61 370	30,7	21 140	10,6	199 910	
Luksemburg	20	0,9	200	9,0	160	7,2	390	17,6	1 440	65,2	2 210	
Węgry	42 790	7,4	412 740	71,6	46 060	8,0	45 970	8,0	29 250	5,1	576 810	
Malta	340	2,7	10 790	86,1	1 120	8,9	270	2,2	10	0,1	12 550	

Tabela 1. cd.

Kraj	0 ha		< 2,0 ha		2,0-4,9 ha		5,0-19,9 ha		> 20,0 ha		Razem
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	
Holandia	1 700	2,4	8 000	11,1	11 000	15,2	21 080	29,1	30 560	42,2	72 340
Austria	1 080	0,7	16 160	10,8	30 220	20,1	59 180	39,4	43 540	29,0	150 180
<i>Polska</i>	<i>7 960</i>	<i>0,5</i>	<i>355 220</i>	<i>23,6</i>	<i>468 200</i>	<i>31,1</i>	<i>553 460</i>	<i>36,7</i>	<i>121 770</i>	<i>8,1</i>	<i>1 506 610</i>
Portugalia	1 400	0,5	152 460	49,9	77 060	25,2	52 150	17,1	22 210	7,3	305 280
Rumunia	134 710	3,5	2 731 730	70,8	727 390	18,8	226 050	5,9	39 150	1,0	3 859 030
Słowenia	190	0,3	20 280	27,2	24 920	33,4	25 790	34,5	3 470	4,6	74 650
Słowacja	740	3,0	8 720	35,7	6 290	25,7	4 290	17,5	4 420	18,1	24 460
Finlandia	400	0,6	1 440	2,3	4 340	6,8	21 310	33,4	36 390	57,0	63 880
Szwecja	740	1,0	560	0,8	7 630	10,7	30 000	42,2	32 170	45,2	71 100
Wlk. Brytania	4 130	2,2	4 500	2,4	8 020	4,3	55 540	29,7	114 610	61,4	186 800
UE-27	258 410	2,2	5 637 200	46,9	2 418 600	20,1	2 210 110	18,4	1 490 530	12,4	12 014 850
UE-15	57 020	1,1	1 727 960	33,1	999 880	19,1	1 216 500	23,3	1 224 290	23,4	5 225 650
UE-12	201 390	3,0	3 909 240	57,6	1 418 720	20,9	993 610	14,6	266 240	3,9	6 789 200

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu

Ryc. 4. Zatrudnienie w rolnictwie w krajach EU-27 w rocznych jednostkach pracy (AWU) na 100 ha gruntów rolnych (UAA), 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu

Struktura wiekowa rolników

Gospodarstwa w UE-27 są zarządzane przez rolników w relatywnie podeszłym wieku. Średnio 53,1% rolników – kierowników gospodarstw – to osoby w wieku przekraczającym 55 lat (23,5% – w przedziale 55–64 lata, 29,6% – powyżej 65 lat). Tylko 24,2% właścicieli jest w wieku poniżej 44 lat (7,5% – poniżej 35 lat, 16,7% – w przedziale 35–44 lata). Istnieją pod tym względem duże różnice między poszczególnymi krajami UE. Najlepszą strukturę wiekową kierowników gospodarstw obserwuje się w Polsce – młode osoby, w wieku poniżej 35 lat, stanowią 14,7% ogółu rolników kierujących gospodarstwami w naszym kraju (tab. 2, ryc. 5).

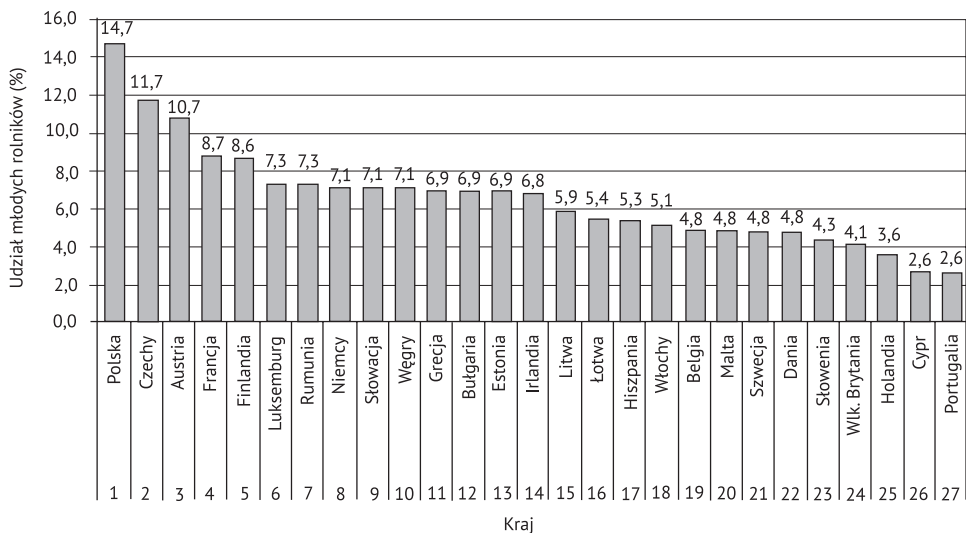
Dużym odsetkiem młodych rolników legitymują się też Czechy – 11,7%, Austria – 10,7%, Francja – 8,7% i Niemcy – 7,1%. Najgorsza sytuacja, jeśli chodzi o młodych rolników, panuje w Portugalii – 2,6%, w Holandii – 3,6%, Wielkiej Brytanii – 4,1%, Słowenii – 4,3% i na Malcie – 4,8%. Średnio znacznie korzystniej w tym względzie prezentują się kraje UE-12, w których udział młodych rolników wynosi 8,8%, niż kraje UE-15, z odsetkiem 5,9%.

Udział starszych rolników, w wieku powyżej 55 lat, średnio w UE-27 wynosi 53,1% (tab. 2). Wskaźnik ten jest najwyższy w Portugalii – 71,4%, Bułgarii – 62,6%, we Włoszech – 61,5% i w Rumunii – 60,4%, nieco niższy w Wielkiej Brytanii – 56,0% i Hiszpanii – 55,3%.

Tabela 2. Struktura wiekowa rolników w krajach UE-27, 2010 r.

Kraj	Poniżej 35 lat	35–44 lata	45–54 lata	55–64 lata	Powyżej 64 lat
	%				
Belgia	4,8	18,7	32,2	24,4	20,0
Bułgaria	6,9	12,0	18,5	25,3	37,3
Czechy	11,7	20,7	26,9	28,0	12,8
Dania	4,8	18,2	33,6	24,7	18,7
Niemcy	7,1	24,5	36,5	26,5	5,3
Estonia	6,9	17,6	23,8	23,4	28,4
Irlandia	6,8	18,0	25,0	25,0	25,3
Grecja	6,9	15,6	22,6	21,6	33,3
Hiszpania	5,3	15,4	23,9	25,6	29,7
Francja	8,7	21,2	32,4	25,7	12,0
Włochy	5,1	12,6	20,9	24,3	37,2
Cypr	2,6	9,4	25,1	29,9	33,0
Łotwa	5,4	17,1	26,9	20,8	29,8
Litwa	5,9	16,1	24,5	18,8	34,7
Luksemburg	7,3	19,5	32,3	27,3	13,6
Węgry	7,1	14,6	21,2	27,9	29,3
Malta	4,8	12,1	25,8	31,4	26,0
Holandia	3,6	20,5	31,5	26,1	18,3
Austria	10,7	27,3	35,7	18,0	8,2
<i>Polska</i>	<i>14,7</i>	<i>24,5</i>	<i>32,3</i>	<i>20,1</i>	<i>8,4</i>
Portugalia	2,6	8,2	17,8	24,9	46,5
Rumunia	7,3	15,8	16,5	22,5	37,9
Słowenia	4,3	14,0	25,1	26,2	30,4
Słowacja	7,1	14,9	27,0	28,3	22,7
Finlandia	8,6	20,0	31,6	30,2	9,6
Szwecja	4,8	14,8	26,2	28,7	25,6
Wielka Brytania	4,1	13,4	26,5	27,6	28,4
EU-27	7,5	16,7	22,7	23,5	29,6
EU-15	5,9	15,7	24,8	24,6	29,0
EU-12	8,8	17,4	21,1	22,6	30,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu

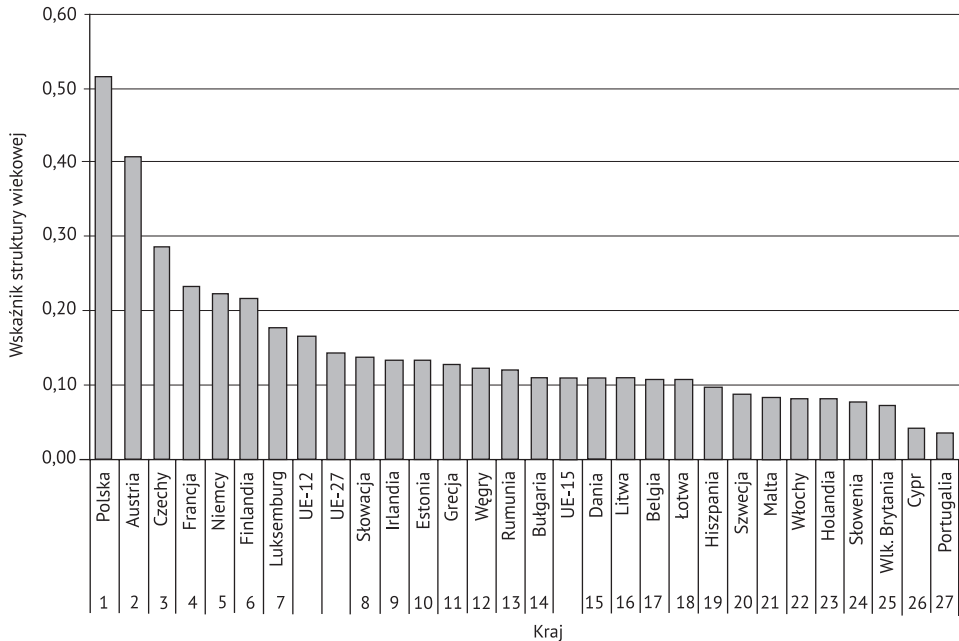
Ryc. 5. Ranking krajów UE-27 według procentowego udziału młodych rolników w ogólnej liczbie kierowników gospodarstw, 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu

Struktura wiekowa kierowników gospodarstw w krajach UE jest bardzo niekorzystna – średnio na 1 starszego rolnika w wieku powyżej 55 lat przypada zaledwie 0,14 młodego rolnika w wieku poniżej 35 lat. Ten wskaźnik jest nieco lepszy w UE-12 (0,18) niż w UE-15 (0,11). Wśród krajów UE-27 najwyższy wskaźnik osiąga Polska – 0,52, a najniższy Portugalia – tylko 0,04 (ryc. 6).

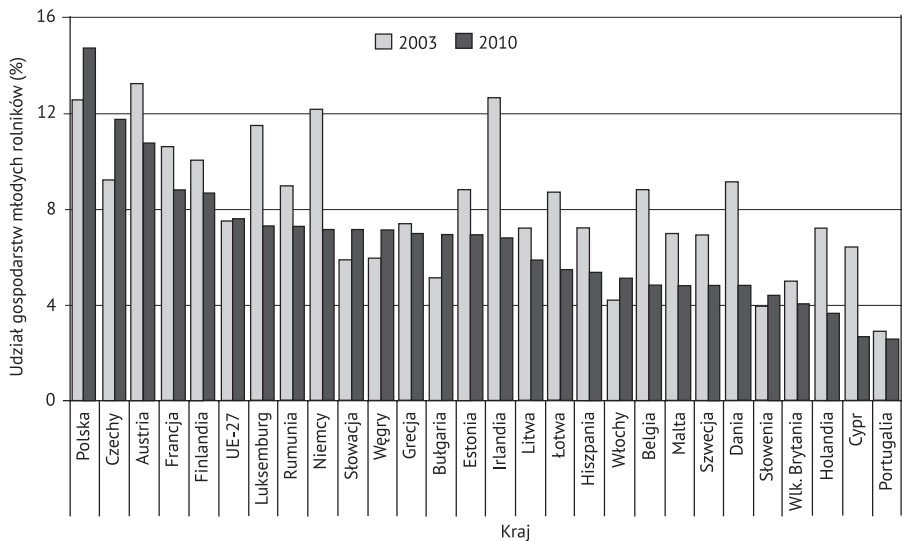
Według badań innych autorów, udział gospodarstw prowadzonych przez młodych rolników w okresie od 2003 do 2010 r. zwiększył się w Polsce, Bułgarii, na Węgrzech, w Czechach, Słowacji, Słowenii i Włoszech (Eurostat 2008, EC 2012, Claros 2013). Średnio dla całej UE-27 obserwowano tylko nieznaczny wzrost, a w zasadzie stagnację. Drastyczny spadek udziału młodych rolników wystąpił na Cyprze, w Holandii, Irlandii, Belgii i Niemczech (o ponad 40%) (ryc. 7).

Analiza stanu gospodarstw młodych rolników za lata 2003 i 2007 wykazała, że gospodarstwa przez nich prowadzone w stosunku do średniej dla UE-27 charakteryzują się wyższymi wskaźnikami, m.in. o 40% wyższą wartością standardowej produkcji z gospodarstwa, o 37% większą średnią powierzchnią gruntów rolnych, o 26% większymi zasobami pracy. Młodzi rolnicy są również lepiej wykształceni. Słabością młodych rolników jest ich brak dostępu do zasobów ziemi rolniczej – prawie 70% z nich pracuje w gospodarstwach obszarowo mniejszych, tj. poniżej 10 ha (Claros 2013).

Ryc. 6. Ranking krajów UE-27 według wskaźnika struktury wiekowej w rolnictwie (liczba rolników poniżej 35 lat / liczba rolników powyżej 55 lat), 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu

Ryc. 7. Procentowy udział młodych rolników w ogólnej liczbie kierowników gospodarstw w krajach UE-27, 2003 i 2010 r.

Źródło: EC (2012)

Wsparcie młodych rolników w Unii Europejskiej

Główną formę wsparcia młodych rolników w Unii Europejskiej stanowi działanie 112 „Ułatwianie startu młodym rolnikom” PROW 2007–2013¹. Wsparcie podejmowania działalności przez młodych rolników jest udzielane osobom, które:

- mają mniej niż 40 lat oraz podejmują po raz pierwszy działalność w gospodarstwie rolnym jako kierujący gospodarstwem,
- posiadają odpowiednie umiejętności i kwalifikacje zawodowe,
- przedkładają plan biznesu dotyczący rozwoju ich działalności rolniczej.

Wsparcie może być udzielone w formie pojedynczej premii do maksymalnej wysokości 40 000 EUR lub w formie dotowania odsetek, których skapitalizowana wartość również nie przekracza 40 000 EUR.

Wysokość wsparcia dla młodych rolników w poszczególnych krajach UE w okresie 2007–2013 była zróżnicowana w zależności od rozporządzeń krajowych i kształtowała się następująco: na Litwie – 12 500 EUR, w Estonii – 15 000 EUR, w Grecji – 15 000 EUR, w Bułgarii – do 15 000 EUR, w Luksemburgu – 25 000 EUR, w Szwecji – 27 800 EUR. W Danii i na Cyprze wysokość ta jest określona w przedziale od minimum 25 000 do maksimum 40 000 EUR, a w pozostałych krajach określona została górna granica wsparcia – do 40 000 EUR. W Polsce w okresie 2004–2006 premia dla młodych rolników wynosiła 50 tys. PLN (12 500 EUR), w okresie 2008–2011 – 75 tys. PLN (18 750 EUR), a w ostatnim dodatkowym naborze, tj. w czerwcu 2014 r. – 100 tys. PLN (25 000 EUR).

Młodzi rolnicy w Polsce stanowią największą grupę beneficjentów pomocy w ramach działania 112 PROW 2007–2013, liczącą ok. 30 tys. osób. W Rumunii liczba ta wynosi 12 tys., w Bułgarii – 4,1 tys., w Finlandii – 3,1 tys., na Węgrzech – 2,6 tys., w Czechach – 1,5 tys., a w Słowenii – 1,2 tys.

W strukturze wydatków budżetu PROW 2007–2013 najwięcej środków na „młodego rolnika” przeznaczono w Finlandii – 4,3%, Polsce – 2,9%, Rumunii – 2,9%, Bułgarii – 2,3% i Słowenii – 2,2%.

W tabeli 3 zaprezentowano stan realizacji działania 112 w Polsce w przekroju województw na dzień 30.04.2014 r. (bez uwzględnienia ostatniego naboru w czerwcu 2014 r., kiedy to wpłynęły aż 23 434 wnioski, przy czym środków wystarczy dla ok. 7 tys. beneficjentów).

Najwięcej decyzji o przyznaniu premii dla młodych rolników wydano w województwach: mazowieckim, wielkopolskim, lubelskim, kujawsko-pomorskim i podlaskim.

Premie te trafiły głównie do młodych rolników w wieku 19–25 lat (68%), a więc osób, które przejęły gospodarstwa i rozpoczęły ich prowadzenie (ARiMR 2014).

---

¹ Podstawa prawna: Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005, art. 22, oraz Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1974/2006, art. 13, 14 i pkt 5.3.1.1.2 załącznika II.

Tabela 3. Liczba wydanych decyzji i wartość zrealizowanych płatności w ramach działania 112 „Ułatwianie startu młodym rolnikom” PROW 2007–2013 w Polsce według województw

Województwo	Liczba wydanych decyzji za lata 2008, 2009, 2010 i 2011	Wartość zrealizowanych płatności (mln PLN)
Dolnośląskie	732	50,85
Kujawsko-pomorskie	2 130	144,85
Lubelskie	2 807	192,75
Lubuskie	363	25,70
Łódzkie	1 884	127,90
Małopolskie	571	40,83
Mazowieckie	3 824	259,27
Opolskie	611	43,05
Podkarpackie	651	43,38
Podlaskie	1 992	135,92
Pomorskie	920	64,00
Śląskie	480	33,60
Świętokrzyskie	963	66,85
Warmińsko-mazurskie	1 126	79,10
Wielkopolskie	3 459	238,13
Zachodniopomorskie	647	46,82
Razem	23 160	1 595,00

Źródło: ARiMR (2014); stan na 30.04.2014 r.

Podsumowanie

Zaprezentowane wskaźniki i trendy świadczą o bardzo dużym zróżnicowaniu struktury obszarowej gospodarstw, struktury wiekowej rolników oraz zasobów pracy w obrębie Unii Europejskiej. Na tym tle rodzi się pytanie, co czeka europejskie rolnictwo w ciągu najbliższych 20 lat. Czy będzie ono zdominowane przez niewielką liczbę dużych gospodarstw towarowych, wysoce zmechanizowanych i prowadzonych przez rolników w starszym wieku? Niezależnie od rysujących się trendów, taki scenariusz wydaje się mało prawdopodobny.

Po pierwsze, jak wynika z dokonanej analizy, rolnictwo europejskie nie jest jednolite – 27 krajów UE, odmiennych pod względem wielkości, warunków klimatycznych

i topograficznych oraz środowiska społeczno-ekonomicznego, bardzo się różni strukturą obszarową, metodami produkcji i wykorzystaniem ziemi (co zresztą stanowi duży atut sektora rolniczego Unii). Niejednorodność ta sprawia, że mimo zaobserwowanych podobnych tendencji zmian ich efekty w praktyce gospodarczej mogą być bardzo różne, np. 10-procentowe zwiększenie się powierzchni średniego gospodarstwa rolniczego będzie na Malcie oznaczało realny przyrost powierzchni o 0,10 ha, podczas gdy w Czechach – o 9,1 ha.

Po drugie, istnieją przesłanki, by sądzić, że przedstawione trendy nie będą trwały wiecznie. Nawet w USA, gdzie zmiany obszarowe gospodarstw zaszły dalej niż w UE (średnia powierzchnia gospodarstwa w USA wynosi 167 ha wobec 14,15 ha w UE), wciąż bardzo znaczna liczba gospodarstw pozostaje w niższych grupach obszarowych.

Po trzecie, polityka interwencyjna UE i polityki narodowe krajów członkowskich nakierowane są na wspieranie dywersyfikacji gospodarstw i zróżnicowanego ich rozwoju w celu utrzymania żywotności ekonomicznej obszarów wiejskich oraz odpowiedniej jakości życia na tych obszarach. Zmiany strukturalne z pewnością będą kontynuowane, dlatego dostępne instrumenty Wspólnej Polityki Rolnej muszą zapewnić równowagę w rozwoju gospodarczym, społecznym i środowiskowym terenów wiejskich.

Po czwarte, zaprezentowane wskaźniki statystyczne dotyczące młodych rolników powinny skłaniać UE do kontynuacji wspierania ich w ramach WPR przy podejmowaniu działalności rolniczej.

Bibliografia

- Allen D.W., Lueck D. (1998), The nature of the farm. *Journal of Law and Economics*, vol. 41, no. 2, pp. 343–386. (<https://ssrn.com/abstract=117597>)
- ARiMR (2014), Informacja o liczbie wydanych decyzji oraz kwocie zrealizowanych płatności w ramach działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” PROW 2007–2013. System Informacji Zarządczej ARiMR. Warszawa, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. (www.arimr.gov.pl/uploads/media/21072014_MR_7-13.pdf)
- Claros E. (2013), Young farmers in the European Union. Library statistical spotlight, Library of the European Parliament. ([http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/stspotlight/2013/130460/LDM_STS\(2013\)130460_REV1_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/stspotlight/2013/130460/LDM_STS(2013)130460_REV1_EN.pdf))
- Davidova S. (2014), Small and semi-subsistence farms in the EU: Significance and development paths. *EuroChoices*, vol. 13, iss. 1, pp. 5–9. (<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1746-692X.12043/full>)
- EC (2012), Generational renewal in EU agriculture: Statistical background. EU Agricultural Economic Brief No. 6 – June 2012. Brussels, European Commission.
- Eurostat (2007), Farm structure survey. (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)
- Eurostat (2008), Labour force survey. (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)
- Eurostat (2012), Farm structure statistics. (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)
- MRiRW (2007), Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013. Warszawa, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. (<http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2007-2013>)
- MRiRW (2013), Pomoc dla małych gospodarstw rolnych w Polsce w nowej perspektywie finansowej 2014–2020. Warszawa, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

- MRiRW (2014), Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (wersja z 7 kwietnia 2014 r.). Warszawa, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. (<http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2014-2020>)
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Dz. Urz. UE L 277 z 21.10.2005 r., s. 1.
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1974/2006 z dnia 15 grudnia 2006 r. ustanawiające szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Dz. Urz. UE L 368 z 23.12.2006 r., s. 15.

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 15.09.2014